NINA CORCINSCHI
Institutul de Filologie
(Chişinău)

ROMANUL BASARABEAN: „SPECTACOLUL" DE CANDORI AL COPILĂRIEI

Abstract. Paul from Paul Goma's novel *Din Calidor*, is a fabulous figure like Guguta, with an exceptional interior design. Guguta expresses a mirage of authentic childhood where imagination and freedom of spirit knows no bounds. The authenticity parameters include the myth of Paulica's childhood. But his childhood is situated in a spatially and temporally precise and highly dramatic framework. On a troubled background, Paulica's childhood is filled with delight, but it does not subject to the same moral code as that of Guguta's. Paul's childhood innocence runs into womanhood which is protective, generous, not necessarily always maternal, but eternally seductive.

Keywords: childhood, Eros, chastity, femininity, innocence, drama.

Literatura română pentru copii din Basarabia este ilustrată de personaje puține, dar memorabile. Cap de afiş este bineînțeles Guguță, urmat de Ciuboțel, Titirică, Isai, Trofimaş – personaje cu care au crescut generații de cititori. Seria de copii celebri ai literaturii de la noi, studiată academic şi promovată în manualele şcolare, însă este incompletă. Din această cohortă şi, implici, din atenția criticii literaturii pentru copii, lipseşte un nume important – Păulică din romanul lui Paul Goma *Din calidor*. Chiar dacă romanul în cauză este destinat mai cu seamă adulților, păstrând proporțiile, micul Paul este la fel ca şi Guguță o figură fabuloasă, de o construcție interioară excepțională. Guguță exprimă mirajul copilăriei adevărate, în care imaginația şi libertatea spiritului nu cunoaşte limite. În parametrii aceluiaşi palier de autenticitate (doar că una mai frustă şi „dezgolită" de efecte calofile), se configurează şi mitul copilăriei lui Păulică, dar a unei copilării situate într-un cadru spațial şi temporal precis şi extrem de dramatic. E un detaliu ce trasează clare delimitări şi contradicții între aceşti doi eroi. Ambii îşi construiesc imaginar un Eden propriu, în care elanul vital al vârstei infantile înseninează cadrul de viață cu luminile bucuriei şi transparența armoniei depline. Guguță este înconjurat de oameni dragi, totul în jurul lui respiră bunătate şi toleranță. „Timpul", neutru şi edenic, are răbdare cu el. Libertatea interioară a copilului respiră nestingherit şi inițierile se produc în modul cel mai firesc cu putință. Băiatul fantazează, creează, stăpâneşte lumea prin imaginație. Realitatea se flexibilizează, prinde contururile dorite de el, se pliază după bunul plac al imaginației sale. Bunătatea lui Guguță determină o căciulă obişnuită să-şi mărească proporțiile de zeci de ori, pentru a încălzi în ea cât mai mulți copii. Aşadar, „minunile" se întâmplă condiționate de calitățile şi faptele întotdeauna şi mereu bune

BDD-A6787 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:54:40 UTC)

ale lui Guguță. O axă morală a binelui, cinstei şi onoarei, care, ghicim în subsidiar e chiar axa morală a poporului nostru, ghidează conduita sa, fluxul utopiilor sale copilăreşti, făcând din el un personaj exemplar, un „cavaler al dreptății" (Eliza Botezatu) şi al generozității fără de margini. Autorul nu lasă substratul moralizator la vedere. Miza educațională este ascunsă în text şi estompată printr-un lirism iradiant. Spiridon Vangheli empatizează, într-o totală contopire, cu eroul său. Lirismul care învăluie copilăria lui Guguță sau a lui Nică din *Amintiri din copilărie* îşi păstrează fiorul autentic şi în romanul lui Paul Goma. Dar asediul neîncetat al istoriei (al unui timp nerăbdător, de data aceasta) pe care îl suportă cetatea copilăriei micului Păulică nu a putut rămâne fără consecințe. Filonul liric se atenuează. Atrocitățile istoriei marchează în mod dramatic intimitatea feerică a copilăriei pitite în calidorul casei de la Mana. Conştiința lui Paul este afectată mereu de şocurile realității: deportarea tatălui în Siberia, arderea cărților româneşti, refugiul repetat etc. Pentru a-şi proteja propriul Eden, copilul îşi descătuşează cele mai nebănuite, cele mai ascunse (şi chiar impudice) reprezentări ale imaginației. Pe un background zbuciumat, se proiectează o copilărie în plină desfătare, dar care nu se supune aceluiaşi cod moral ca cel al lui Guguță. Candoarea copilăriei lui Paul se desfăşoară sub semnul feminității protectoare, generoase, nu neapărat mereu materne, dar etern seducătoare. Amestecul diafan de reverii, frăzegimi şi mirosuri îmbătătoare ale copilăriei se datorează mamei, o orbită iradiantă de dragoste şi tandrețe, fiind întreținut şi îmbogățit cromatic de „buchetul" mereu reînnoit al fetelor cu care eroul nostru „s-a avut de bine la Mana". Copilăria se prelungeşte feeric în mit printr-un principiu feminin şi revine în istorie prin cel masculin. Modelul patern facilitează inițierea socială şi politică a copilului, îl maturizează prematur. Statutul de „biet orfănel" determină abordarea „privelegiată" a băiatului compătimit şi băgat în seamă de adulți („de-acum pot face orice năzdrăvănie, orice drăcărie"), dar şi îi dau încrederea că nu mai este deja un copil, ci un ditamai „bărbat".

Guguță tranzitează cu încredere zona fantasticului, modelând realitatea conform propriilor reprezentări ale imaginației, hiperbolizate printr-un eticism riguros, rectiliniu. El visează o cuşmă mare, mare cât să încapă tot satul. În aceeaşi tradiție a inocenței sau a „castității", mai exact, Ciuboțel visează o scară până la cer. Visează şi Păulică, însă fără pudoare. Zona lui de securitate nu se află sub o cuşmă imensă, dar în poala protectoare a mamei, în poalele unei fuste de femeie şi nu doar în poalele ei, dar şi sub fusta ei, ba chiar şi mai departe, în adâncurile viscerale. Mariana Pasincovschi vorbea de o *estetică a voluptății* [1, p. 57] cu care micul Paul înfruntă istoria. Libertatea interioară a copilului îşi găseşte expresia (şi) sub zodia lubricului. Orice fată care trece pe la domnii învățători „aprinde" imaginația lui erotică, îndemnându-l la contemplare şi vis. Îşi închipuie cum ar „cere-o" pe o rusoaică dacă aceasta ar cădea cu paraşuta drept sub nasul lui: „hai să ne luăm, fată de rus. Să facem şi noi nişte copii. Eu te cunosc oleacă pe dinlăuntru, de la Bălana, aşa că o să învăț pe dată limba ta". Nimic din ce ține de organic, natural, firesc nu este respins de simțurile copilului declanşate continuu, într-o libertate deplină, la intensitate maximă. El urmăreşte cu mare interes mersul fetelor dragi, formele acestora, pe care le descrie cu pasiune şi ardoare. Tuza, Bălana, Duda, Tecla etc. sunt analizate,

BDD-A6787 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:54:40 UTC)

pipăite, savurate de către o imaginație debordând de o senzorialitate precoce. Aceste, „jubilații corporale", spune Aliona Grati, „au ceva din sacralitatea riturilor, ele figurează dezmățul sacru al pubertății şi restabilesc dimensiunile făr-de-bătrâneții" [2, p. 27]. Pentru Păulică, tulburătorul de dulce abandon în „țâțoance adiind a pătrunjel" recuperează din fantasmele unui paradis originar inaccesibil. Tensiunile cotidianului, dramele istoriei se destramă prin descătuşarea totală a imaginației şi a simțurilor, prin abolirea oricăror interdicții, a acelui „nu se poate" impus de mama. Elanul vital al copilului captează în plan imaginativ o lume în care totul se contopeşte, în care bucuria şi plinătatea vieții implică delaolaltă simțurile dezlănțuite, frivolitatea jocului, emoția gravă a morții şi transcendența. Reabilitarea corporalității este, de fapt, reabilitarea tradițiilor şi a credințelor populare, potrivit cărora, corpul uman este „vectorul unei includeri, nu motivul unei excluderi" [3, p. 67].

Dintre toate simțurile, pentru micul Paul prevalează ingenuitatea mirosului, necompromisă de percepția socială. „Pentru copil, observa David Le Breton nu există decât mirosuri, chiar dacă este vorba de emanații ale corpului. Treptat, sub presiunea educației, adică a unui sistem de valori specific, transmis de părinți, copilul asociază mirosurile corpului cu dezgustul şi se apără de ele din ce în ce mai mult, mai ales în prezența celorlalți" [3, p. 224]. Paul afişează candoarea mirosului în toată plinătatea lui de nuanțe şi păstrează de-a lungul vieții acea voluptate infantilă a adulmecării. Fetele au pentru el mirosuri inconfundabile. Bălana „atât de bine miroase – altfel decât Tecla, decât toate, miroase bine, a cozonac de Crăciun, deşi a trecut demult Crăciunul". Despre Devuşca spune: „Mă uit peste masă la scaunul ei. Şi o văd. Nu cu ochii; nici cu ochiul minții – o văd cu ochiul nasului: a rămas în salon, ca o culoare într-o apă, ca un aluat într-o covată, mirosul de ea, amestec de săpun de la mama şi încă ceva, numai al ei, al devuşcăi, nu ceva rău, urât, dar necunoscut, parcă a sălbăticiune, dar mie-mi plac sălbăticiunile cum 'die'vuşca: uite-o, pe scaun, dinaintea mea, cu ochii ei piezişați şi-nspăimântați (şi cătând ajutor la mine – dar eu nu i-am dat...); o fac, fie din fum de mirozne, fie din aluatul alb şi greu şi sălbatic – asta-i o *devuşcă*; a doua e din goluri: scobesc eu, cu-bine, mai întâi cu ochii – în aluat, în afum, forma ei; ai zice gaura cheii (...). Mama mea miroase a devuşcă".

Nimic din ce vede, aude, miroase micul Paul nu este lipsit de importanță şi nimic nu are doar valoare în sine. Din calidor, băiatul urmăreşte viața de fiecare zi, mersul istoriei într-o perpetuă mişcare a simțurilor, gândurilor, fanteziilor. De acolo, din acel calidor-maşină, viața i se pare un spectacol fascinant, cu actori fabuloşi, în frunte cu moş Iacob. Un simplu dialog matinal cu moş Iacob se încarcă de grandoare şi dramatism. Urechea copilului se desfată în vocalele moi, mlădiate, cântate, întinse, savurate cu tot ce aveau ele „de pregătire, de-aşteptare, de-promisiune". Ritualul de binețe este executat zilnic de o voce de copil vibrând în plăcerea emoției: „Moş-iácob!; – Ce faaaaci Moş Ia'…?", cu un răspuns pe măsură: „– Hă, băi'țălu moş'lui!". O altă delectare estetică o produc, neînduios, modulațiile vocii mamei şi a fetelor dragi, glasul „tărăgănat şi cam otova" al domnişoarei Tuza, râsul „lătăreț, proaspăt spălat" al devuşcăi etc. Tot ce se întâmplă

BDD-A6787 © 2013 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:54:40 UTC)

în „Mana rainică” e fabulos, cuprins de magie. Până şi bătutul cercurilor şi închegatul poloboacelor în percepția copilului, prind ecou de incantație magică, ca şi descântecul „de-râie” al mătuşii Domnica ori jocurile, cântecele şi dansurile carnavaleşti executate de suciții frumoşi ai Manei, care îi suscită imaginația şi-l binedispun. Acest copil surprinde poezia ritmurilor organice ale vieții rurale, în manifestările ei stihiale, prelungite într-o mitologie țărănească primordială, de începuturi mereu vii şi proaspete. În memoria lui se întipăresc sunetele basarabene dezgolite de forme literaturizante, se întipăresc convulsiile autentice ale simțirilor țăranilor săi, patosul vital al lumii care se perindă prin fața calidorului copilăriei sale. E zona de Paradis contrapusă Infernului unei istorii dramatice, convulsive. Iar viziunea acestui Paradis nu poate aparține decât Copilului.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Mariana Pasincovschi, *Paul Goma. Biografie şi literatură*. Floreşti-Cluj, Editura Limes, 2012.

2. David Le Breton, *Antropologia corpului şi modernitatea*. Chişinău, Editura Cartier, 2009.

3. Aliona Grati, Paul Goma. *Inițieri în textul literar*. Editura Chişinău, Arc, 2012.

4. Paul Goma, *Din calidor*. Chişinău, Editura Lumina, 2010.

BDD-A6787 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:54:40 UTC)